

UYGULANMAYAN DANIŞTAY KARARLARI

14 Mart 1966

[Hükümet hakkında gensoru açılması istenen] Söz konusu önerenin açılması için ileri sürülebilecek gerekçeler başlıca iki nokta üzerinde toplanmaktadır. Birisi, Hükümetin yasa dışı ve yasalara aykırı işlemlerinin Meclis tarafından denetlenmesidir. Diğeri ve belki de çok daha önemli olanı, Anayasanın işleyişinde meydana gelmiş olan bir boşluğun doldurulması, içine saplanılmış olan bir ölü noktanın aşılmasıdır. Sorun, haksız atamalara, nakillere uğramış yüksek kademedeki memurların hukukunu korumak sorunu olmaktan çoktan çıkmıştır. Bugüne kadar bu kürsüden Anayasaya aykırı hareketlerden, Anayasayı ihlal edici hareket ve tasarruflardan çok söz edildi. Son defa bütçe görüşmeleri dolayısıyla Sayın Başbakan, “Anayasayı ihlâl etmek olmayacak bir şeydir” dediler. Şimdi bu gensorunun açılıp açılmaması ve bu gensoru sonucunda Hükümete güvenoyu verilip verilmemesi, Anayasayı gerçekten ihlal, olmayacak bir şey midir, değil midir, bunu yanıtlamış olacaktır. Anayasayı ihlal etmenin mümkün olmadığını ileri sürerken Sayın Başbakan şöyle bir mantık ileri sürmüştü: “Efendim, Anayasa Mahkemesi vardır. Yasalar Anayasaya aykırıysa Anayasa Mahkemesi onları iptal eder. Yasalarda boşluklar varsa siz Meclissiniz, yasalar çıkarırsınız” demişti. Ama çok önemli bir noktayı Sayın Başbakan unutmuş görünüyordu. Yasaların Anayasaya aykırılığı ve bunların Anayasa Mahkemesince onaylanması veya iptali ayrı bir konudur. Anayasayı ihlal sorunu, aslında yasaların geçirilişiyile değil, uygulanmasıyla ve yürütmeye ilgili olan bir sorundur. Ve en önemlisi de Hükümet bakımından, yaptığı tasarruflar yürütme faaliyetleridir. Bu çeşit idari kararlar ve faaliyetler de Anayasa Mahkemesi tarafından değil, hepimizin bildiği gibi idari yargı mercileri tarafından denetlenir, karara bağlanır ve idari yargı mercileri arasında da en yükseği Danıştay’dır. Bu bakımdan, yasaların Anayasaya aykırı olup olmadığının ölçüsü ve denetim yeri Anayasa Mahkemesi ise, Hükümetin uygulamalarının Anayasayı ihlal edip etmediğinin ölçüsü ve onun denetim yeri de en yüksek idari yargı mercii olan Danıştay’dır.

Şimdi artık genel prensipler, genel politikalar bakımından değil, elle tutulur, gözle görülür somut olaylarla Anayasanın ihlal edildiği bir durumla karşı karşıyayız. Olayı hepimiz biliyoruz. Yüksek kademede birtakım memurlar, yeni nakiller yapıyor, yeni yerlere tayin ediliyorlar. Bu memurlar haklarını kullanarak, en yüksek idari yargı yeri olan Danıştay’a başvuruyorlar. Danıştay durdurma kararı alıyor. Fakat Hükümet, “Aslında uygulama yapılmıştır, yerlerine yeni atamalar yapılmıştır, bu yeni atanan insanlar işe başlamıştır” gerekçesiyle, bu durdurma kararına uymuyor. Bunun üzerine, Danıştay’dan, daha açıklayıcı bir karar isteniyor. Verilen ikinci karar açık. Aynen okuyorum:

“İdare hukuku ilkelerine göre iptal kararları, iptali istenen idari tasarrufu ve ona

bağlı işlemleri, kabul edildiği tarihten itibaren ortadan kaldırarak, o tasarrufun kabulünden önceki yasal durumu ortaya koyar. Bir iptal davasında verilmiş bulunan yürütmenin durdurulması kararı da aynı niteliktedir. İptali istenen idari tasarrufu ve onun sonucu olan işlemleri durdurur ve bu tasarruf ve işlemlerin kabul ve uygulanmasından önceki yasal durumun yürürlüğünü sağlar. Kararın bu niteliği dolayısıyla (artık tasarruf uygulanmıştır, durdurma yapılamaz) savunması hukuka dayanan, itibara değer bir savunma değildir.”

Zaten böyle olmasa da, o zaman kararlar kağıt üzerinde kalır. Çünkü bir atamayı durdurma kararı, daima atamanın yapılmasından sonra geleceği için, her zaman durdurma kararlarına karşı, yeni atama yapılmıştır, artık durdurma kararı uygulanmaz, denir ve durdurma kararları demek ki, daima kâğıt üzerinde kalmaya mahkûmdur ve bu da Anayasaya aykırı düşer, diye Danıştay’ın Dava Daireleri Kurulu 4.2.1966 günlü kararında açıklıkla bildiriyor. Şimdi buna karşın, Hükümet bu kararları uygulamamakta direniyor. Demek ki, hukuk düzeninin işleyişinde bir ölü noktaya varıyoruz, bir boşlukla karşı karşıya geliyoruz. Karar veriliyor, karar açıklanıyor. Anayasanın 132. maddesi son derece açık olarak, yasama, yürütme ve idarenin, mahkeme kararlarını uygulamak zorunda olduklarını belirtiyor; bu kararların geciktirilemeyeceğini, değiştirilemeyeceğini söylüyor. Buna karşın kararlar uygulanmıyor ve elimizde bu kararları uygulatma yolu yok. İşte açıklanması gereken nokta bu.

Diğer yargı organlarının verdiği kararlar uygulanıyor. Ama en büyük idari yargı organı olan bir kurum karar veriyor, kararında ısrar ediyor ve açık hale getiriyor, bu kararı uygulamamak Anayasaya aykırı düşer, diyor, yine karar yerine getirilmiyor ve kararı uygulamanın yolu yok. Bir duvarla karşı karşıyayız biz. Eğer bu duvarı aşamazsak, bu demektir ki, bir yer geliyor, orada hukuk düzeni, Anayasa düzeni işlemiyor, kalıyor, takılıyor mekanizma. Bu takıntıdan, bu boş noktadan, bu ölü noktadan kurtulmanın bir yolu, gensoru açılması ve gensoruyu Hükümet üzerinde, kararların yerine getirilmesi amacıyla bir yaptırım olarak kullanmaktır. Bunun için gensorunun kesinlikle açılması gerekir. Bunun karşısında Hükümetin, “Tazminat veririz memurlara veya eşdeğer bir memuriyete atarız” gerekçesi işlemez. Çünkü sorun kişilerin hukukunu koruma sorunu değildir. Tazminat, belki hukuku ihlal edilen, mağdur olan kişiyi tatmin edebilir. Ama burada sorun, bir kamu hukuku sorunudur, devletin ve idarenin bütün işlemlerinin ve tasarruflarının kaynağı yasa olduğuna göre, idarenin ve Hükümetin işlemlerinin ve tasarruflarının yasaya uygun olmasını sağlamak zorundayız. Hükümetin ve idarenin yasal biçimde işlemesi ise, bütün kamuyu, bütün halkı, milleti ilgilendiren, kamu çıkarına ilişkin bir konudur. Onun için sorunu tazminatla çözemeyiz. Burada bir kamu sorunu var ve devletin yasalara bağlı olarak, Hükümetin yasalara bağlı olarak işlemesi gibi çok temel bir sorun vardır. Kaldı ki, Danıştay Yasasında sözü geçen tazminat konusu, kararların hiç uygulanmamasıyla ilgili değildir. Tazminat vererek kararları uygulamamak mümkün olsa, o zaman Hükümet her zaman işine gelmediği kararlarla karşılaştığında tazminat verir ve kararı uygulamamak yoluna gidebilir. Tazminat konusu, kararların eksik uygulanması veya geç uygulanmasıyla ilgilidir.

Şimdi, çok açık olarak Anayasanın 132. maddesini ihlal eder biçimde, yürütme

organından üstün olan yargı organının verdiği karara uymamakta direnen Hükümet karşı veya ilgili yürütme organına veya uygulayıcıya karşı ne gibi yaptırımlar vardır, ona bakalım. Ceza açısından, karara uymamak bir keyfi tasarruf sayılabilir veya görevi kötüye kullanma maddesine girebilir. Eğer keyfi uygulama sayılırsa, o zaman Türk Ceza Kanununun 228. maddesine girer. Eğer görevi kötüye kullanma sayılırsa, o zaman da Türk Ceza Kanununun 240. maddesine girer. Fakat hiç kuşku yok ki, bu yoldan kararların uygulanmasına gitmek çok geç ve uzun bir prosedürdür. Bunu beklemeye zaman uygun değildir. Yani bu ceza açısından sorumlu kişileri bu maddelere sokarak mahkemeye verme yoluna gitmek, kararların uygulanmasını büsbütün geciktirecektir. Kaldı ki, kararlara uymayan kişi eğer siyasi bir yetkili ise, çok üst kademedede ise, o zaman yetkiliye, hukuk uzmanlarının belirttiği üzere yapılacak şey, bir gensoru açmak, hatta bir Meclis soruşturması açmak ve sorumlu veya sorumluları ilgili yargı organlarının önüne, saydığımız maddeler çerçevesinde göndermektir. Fakat bu ceza prosedürü uzun süreceği için, bu kadar yaşamsal ve kamu düzenini, Anayasa düzenini ilgilendiren kararlarının uygulanmasını bir an önce sağlamak için, gensoru kurumuna bir yaptırım olarak, Hükümeti bir etkileme yolu olarak başvurulabilir ve bunun için de kesinlikle vurulması gerekir.

Kararların uygulanmaması gerekçesi olarak Hükümetin ileri sürdüğü diğer konuları da kısaca gözden geçirelim. Kararın kesin olmayışı, yani bir ara karar oluşu, kesinlikle konuyu değiştirmez. Çünkü Anayasanın sözü geçen 132. maddesi, yargı organı kararları arasında idari karar, kazai karar, ara karar, kesin karar gibi ayrımlar yapmıyor. Bir yargı organının verdiği karar, karardır, ister ara karar, isterse son karar olsun. Kaldı ki, ara kararları uygulanmazsa eğer, o zaman elbette ki o ara kararı vermiş olan yargı organının işleyişi felce uğrayacaktır. Çünkü ara karar, sonunda alınacak olan son karar için bir aşamadır, merdivende bir basamaktır. Eğer o basamakta hukuk mekanizması, yargı mekanizması işlemezse, elbette ki o mekanizma işleyerek son kesin karara da varamayacaktır. İkincisi, Danıştay kararları bir yorum kararı değildir. Kesin yargı kararıdır. Üçüncüsü, Danıştay'ın kararları Hükümetin değerlendirmesine veya onayına bağlı olan kararlar da değildir. Bu bakımdan, hangi yanından alırsanız alınız, durdurma kararı Anayasanın açık hükmü karşısında, mutlaka uygulanması gereken kararlardır.

CHP iktidarı zamanında da bu çeşit yer değiştirmeler yapıldığı gerekçesi ise -tabiri mazur görülsün ama- biraz çocukça ve gülünç bir gerekçedir. Varsayalım ki, CHP iktidarı zamanında yapılan nakiller de böyle yasa dışıydı. Bu bir gerekçe midir? Doğru olmayan, örnek olmaz, diye meşhur sözdür. Eğer o zaman yapılan nakiller de yasaya aykırı idiyse o zamanki Meclisin bu nakillerle ilgilenmesi, o zamanın Hükümeti içinde bir gensoru açılmasını istemesi gerektirdi.

Üçüncü gerekçe: Efendim, bir Hükümet kendisiyle beraber çalışacağı arkadaşlarını seçmekte serbest olmalıdır, yoksa politikasını yürütemez. Evet, istediği arkadaşlarını seçmekte serbest olmalıdır, ama bir koşulla, yasaya uygun olmak koşuluyla. Yasaları çiğneyerek, hele Anayasanın açık hükümlerini ihlâl ederek arkadaşlarını seçmekte veya herhangi bir icraatta bulunmakta hiçbir Hükümet serbest olamaz.

Üçüncü nokta, diğer taraftan, nakledilen büyük, üst kademe memurlara bakarsanız, bunlar daha çok İktisadi Devlet Teşekkülleri denen kurumların başlarında olan

kişilerdir. Oysa bazı yetkili hukukçularımızın yorumlarına göre, hiyerarşik otorite ancak merkezi idarede vardır. Yani Bakanlıklarla devletin mülki, idari bölümleri arasında vardır. Fakat Hükümetin ve merkezi idarenin, İktisadi Devlet Teşekkülleri üzerinde ve kamu kurumları üzerinde hiyerarşik otoritesi yoktur. Devlet iktisadi kurumları ihtisas işidir. Orada uzman, bilgili olan insanlar çalışır. Onlar doğrudan doğruya Bakanların yakın çalışma arkadaşları yerinde olan kişiler değildir. Bu bakımdan yapılan nakillerin, çalışma arkadaşlarımızı seçmekte serbestiz, başka türlü çalışamayız gibi gerçeklerle savunulabilecek, haklı görülebilecek bir yanı yoktur. Başta söylediğim iki gerekçeyle, bir taraftan Hükümetin yasalara uymayan ve yasalara aykırı olan hareketlerinin Meclis'çe denetimini sağlamak bakımından, diğer taraftan, Anayasanın hukuk düzeninin işleyişinde kısaca değindiğim ölü noktanın aşılması, boşluğun doldurulması bakımından mutlaka gensorunun açılması gerektiği kanısındayız.

TİP Parlamentoda, Cilt 2, Sayfa 11-15